

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ข่าวทหารจากสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕" นี้ ผู้วิจัยกำหนดแนวคิดหลักที่เป็นแนวทาง ในการอธิบายปัญหาในการศึกษาไว้ ๓ แนวคิด

๑. แนวคิดเรื่องการข่าวของทหาร

๒. ทฤษฎีการครอบงำของสื่อมวลชน หรือ การครอบงำความเป็นเจ้า (Hegemony)

๓. แนวคิดเรื่อง กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (Ideological State Apparatus ของ หลุยส์ อัลธุสซัวร์ (Louis Althusser) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องการข่าวของทหาร

ในอดีตทหาร คือนักรบทำหน้าที่ปกป้องความเป็นเอกราชของชาติ และทำหน้าที่รบเพื่อขยายอาณาเขตของประเทศ แม้จะยังไม่รู้จัก วิทยาการการข่าว แต่ทหารก็ได้ใช้วิทยาการข่าวติดต่อกันมาโดยไม่รู้ตัว เพราะการรบทัพจับศึกในทุกครั้งไม่ว่าจะเป็นในทางรับหรือทางรุก ประวัติศาสตร์ของไทยก็ได้บันทึกให้ได้ทราบถึงความเด็ดเดี่ยวกล้าหาญในการตั้งรับ จนศัตรูต้องร่นถอย เพราะไม่สามารถจะเอาชนะได้ และในทางรุกก็ทำให้ทราบว่า ได้ใช้กำลังทหารเข้าไปบุกรุกเมืองหลวงยึดเอาดินแดนและข้าทาสบริวารจากประเทศใดมาได้บ้าง ที่ทราบได้ทั้งจากประวัติศาสตร์และคำเล่าอ้างกันมาแต่อดีตนกลายเป็นบันทึกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ ก็เพราะเหล่าทหารที่ได้ผลึกใจเหล่านั้น ได้รับข่าวบอกเล่าทั้งบุคคล ในครอบครัวและญาติสนิทมิตรสหาย ได้ฟังถึงความเก่งกล้าสามารถของตน ของหน่วยที่ตนสังกัดอยู่ แม้การบอกกล่าวเล่าขานดังกล่าวจะมีมูลความจริงหรือไม่เพียงใด แต่ก็ทำให้เกิดภาพพจน์ว่าทหารคือบุคคลที่มีความเก่งกล้าสามารถทั้งในด้านป้องกันประเทศ และในด้านที่จะใช้กำลังแห่งความเก่ง

กล้าแสวงหาดินแดนมาเป็นเมืองขึ้น ให้เป็นเกียรติและบารมีแก่ประเทศชาติ แล้วก็ยังเสมือนแสดงถึงความยิ่งใหญ่แห่งอาณาจักรภาพของประเทศตน การแสดงออกดังกล่าวของความเกรียงไกร ในความเก่งกล้าของทหารที่บอกเล่าดังกล่าวนี้ นั่นก็คือ การที่ทหารให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ด้วยการบอกเล่าตามที่มีอยู่ในทฤษฎีการข่าวและการประชาสัมพันธ์ โดยตนเองไม่รู้ตัวตนได้กระทำการประชาสัมพันธ์ไปแล้วทั้งต่อบุคคลในครอบครัว และต่อประชาชนที่ได้รับฟัง จนกระทั่งบันทึกปรากฏไว้เป็นประวัติศาสตร์หรือพงศาวดาร ๆ ก็คือทหารได้ให้ข่าวสารในสื่อนยานุภาพของตน แก่ประชาชนมาแล้วในอดีตโดยไม่รู้ตัวนั่นเอง

สถาบันทหารก็เช่นกัน การดำเนินการข่าวนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งไม่น้อยกว่าสถาบันอื่นใด เพราะกองทัพเป็นสถาบันที่สำคัญเกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งชาติในเรื่องของความมั่นคง การเตรียมกำลังให้พร้อมที่จะปกป้องเอกราชอธิปไตยของชาติ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการข่าวของทหารให้มีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากประชาชนเช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ

ทหารจะต้องให้ข่าวสารแก่ประชาชนเพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างกันและกัน เช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ สถาบันของทหารต้องให้ความรู้และข่าวสารแก่ทหาร และการดำเนินงานในด้านการสัมพันธ์กับประชาคมที่อยู่ในบริเวณหรือรอบๆ ที่ตั้งหน่วยทหารอีกด้วย ด้วยเหตุนี้การดำเนินงานด้านข่าวของทหารจึง หมายถึงการปฏิบัติที่เกี่ยวกับ (พล.ท. วิจิต บุญยะวัฒน์ 2531 : 81)

๑. การให้ข่าวสารและความรู้แก่ประชาชน (PUBLIC INFORMATION)
๒. การให้ข่าวสารและความรู้แก่ทหาร (COMMAND INFORMATION)
๓. การสัมพันธ์กับประชาคม (COMMUNITY RELATION)
๔. การสัมพันธ์กับประชาชน (MASS MEDIA RELATION)

การให้ข่าวสารและความรู้แก่ประชาชน (Public Information)

ตามที่กล่าวมานี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า การข่าวของทหารนั้นเป็นภารกิจที่ประกอบด้วย วิธีดำเนินการหลายประการ ซึ่งพอสรุปความมุ่งหมายสำคัญได้ว่า ต้องให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารอันแท้จริงของทหารดังนี้

๑.๑ ให้ประชาชนเข้าใจในหน้าที่และภารกิจ ตลอดจนบทบาทของกองทัพไทยที่จะดำเนินการตามนโยบายป้องกันประเทศชาติ

๑.๒ ให้ประชาชนมั่นใจในสมรรถภาพของทหารว่า จะสามารถปฏิบัติการกิจตามนโยบายอย่างสมบูรณ์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๑.๓ ให้ประชาชนนิยมและเชื่อถือสถาบันของทหาร ตลอดจนตัวผู้บังคับบัญชาและทหารทุกคน

๑.๔ ให้สื่อมวลชนนิยมและเชื่อถือสถาบันของทหาร และผู้บังคับบัญชาทหาร

ดังนั้น ข่าวของทหารนั้น จึงต้องยึดมั่นอยู่กับการเสนอความจริงต่อประชาชน ด้วยความสุจริตใจและคอยหยั่งความรู้สึกของประชาชนให้รู้ว่ามี ความเข้าใจแต่ถ้าทหารมิได้ปฏิบัติต่อประชาชน ตามที่เผยแพร่ออกไปความนิยมเชื่อถือต่อทหารก็จะลดลง ดังนั้น "การกระทำ" จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความนิยมเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อทหารโดยรวม

กิจการด้านการข่าวของทหารนั้น นับว่าเป็นกิจกรรมที่ประกอบด้วยอุดมการณ์ และการดำเนินงานอย่างกว้างขวาง โดยถือว่าข่าวทหารที่เผยแพร่เพื่อการประชาสัมพันธ์จะสนับสนุนการดำเนินงานตามภารกิจให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายได้

กองทัพจะสามารถจัดหน่วยงาน ยุทธวิธีปรกรณ์ และการฝึกกำลังพลเพื่อพร้อมรบได้ทันที และสามารถยืดหยุ่นในการปฏิบัติการในสนามได้อย่างเหนียวแน่นนี้ย่อมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ ๓ ประการดังนี้

๑. การให้ความรู้ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่และกระตุนความรู้สึกรักของทหารในสนามรบ ให้พร้อมเพื่อการต่อสู้เยี่ยงเสมอ

๒. ให้ประชาชนเข้าใจซาบซึ้งถึงภารกิจและหน้าที่ของทหาร ในการป้องกันประเทศ จนทุกคนพร้อมที่จะให้การสนับสนุนด้วยกำลังคน ด้วยทุนทรัพย์ ด้วยวัสดุ และด้วยจิตใจ กองทัพจะได้ปัจจัยเหล่านี้มาด้วยการดำเนินการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องควบคู่กันไปกับบุคคลภายในกองทัพ และประชาชนทั่วไปทั้งภายในและนอกประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะว่า

๒.๑ การดำเนินชีวิตของทหารกับประชาชนนั้นจะแยกจากกันเสียไม่ได้ เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีส่วนได้ส่วนเสียในความพึงพอใจและปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาคมร่วมกัน ทั้งต่างก็เป็นแหล่งรับและสื่อข่าวสารเช่นเดียวกันบรรดาเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทางทหารประสบแก่ประชาชนนั้น ทหารก็ย่อมทราบด้วยและในทำนองเดียวกัน เรื่องราวทั้งหลายที่ทหารได้รู้ได้เห็นจากกรมกอง หรือหน่วยทหารก็จะสะท้อนออกไปสู่ประชาชน

๒.๒ ทหารแต่ละคนนั้น เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ ที่นำข่าวสารทางทหาร ไปสู่ประชาชนได้ดีที่สุด ถ้าได้ให้ความรู้ความเข้าใจในภารกิจและหน้าที่แก่ทหารอย่างถูกต้อง ทหารก็จะ เป็นสื่อสัมพันธ์ที่ดีที่สุดของผู้บังคับบัญชาได้อย่างหนึ่ง แต่ถ้าขาดการอบรมชี้แจงดังกล่าวทหารก็อาจกลับเป็นผู้ทำลายเกียรติคุณของตนเอง ของหน่วย และกิจการของทหารเสียเอง จึงเห็นได้ว่าทหารหรือตัวบุคคล นั้น เป็นสื่อบุคคลที่จะนำความนิยมเชื่อถือหรือการขาดความนิยมในกิจการทหารไปสู่ครอบครัว เพื่อนฝูงและผู้คุ้นเคยชอบพอได้

การดำเนินงานด้านการข่าวของทหาร มีความมุ่งหมายดังนี้

๑. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ทหารได้รู้จักข้าศึกของตน เหตุผลและความจำเป็นที่ต้องปฏิบัติการทางทหาร ทราบการปฏิบัติของตน ของหน่วย และหน้าที่ วิธีต่อสู้ วิธีรบแบบต่างๆ เพื่อป้องกันประเทศวิธีปฏิบัติตนให้เข้ากับประชาชนในท้องถิ่น ตลอดจนจนท้าวเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อตัวทหาร หน่วย และประเทศชาติ

๒. เพื่อเพิ่มพูนความคิดและ ความเชื่อมั่นให้ทหารคิดถึงบทบาทความสำคัญ ของตนเอง ความสำคัญของหน่วยตน หน่วยเหนือ ที่มีต่อการปฏิบัติการรบในการป้องกัน ประเทศ

๓. เพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจใน หน้าที่ของตน หน่วยของตน และหน่วยเหนือ ว่ากำลังทำอะไร เมื่อไร ที่ไหน อย่างไร เข้าใจถึงนโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ ที่ทหารต้องทราบเข้าใจถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประชาชน ชนบทธรรมเนียม ประเพณี ลักษณะภูมิประเทศ ลมฟ้าอากาศ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับประชาชนใน ท้องถิ่นที่ทหารเข้าไปปฏิบัติการรบอยู่ ตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก ประเทศที่ทหารควรรู้

๔. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิทยาการและข่าวสารให้ทหารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๕. เพื่อความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่ทหาร และกำชับความสัมพันธ์ ระหว่างทหารกับผู้บังคับบัญชา

๖. เพื่อป้องกันการโฆษณาชวนเชื่อของฝ่ายตรงข้าม

สำหรับข่าวทหารเป็นการดำเนินการ เพื่อให้ทหารและบุคคลในวงทหาร ได้ทราบในสิ่งที่ทหารต้องการทราบ และรู้ในสิ่งที่จำเป็นจะต้องให้ทหารทุกคนรู้ได้ทั่วถึง กัน เป็นการเพิ่มพูนความรู้เพื่อพัฒนา เพิ่มพูนความคิด เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น เพื่อ เพิ่มพูนความเข้าใจในหน้าที่ และบำรุงขวัญทหาร เป็นการผนึกกำลังความสามัคคีใน หมู่ทหารให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับ บัญชาาทหาร ป้องกันการโฆษณาชวนเชื่อของข้าศึกที่มุ่งกระทำต่อทหาร ตลอดจนช่วย ในการพัฒนากองทัพ ให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการรบ และพร้อมที่จะทำหน้าที่ป้องกัน ประเทศชาติได้ทันที ต้องดำเนินงานให้ต่อเนื่องกันตลอดเวลาไม่หยุดยั้ง ชาวต่าง ๆ ที่ แฝงแฝงต้องเป็นความจริงทั้งสิ้น เพื่อให้ทหารรู้เรื่องราวต่าง ๆ และเข้าใจได้ถูกต้อง ทุกระยะ

การให้ข่าวสารและความรู้แก่ทหาร (COMMAND INFORMATION)

การให้ข่าวสารและความรู้แก่ทหารนั้น เป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาที่ต้องรับผิดชอบ ในการดำเนินการโดยทุกวิถีทาง เพื่อให้ทหารรู้และเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนในขณะรับราชการ ทั้งรอบรู้ในกิจการต่าง ๆ ระหว่างทหารกับประชาชนที่เกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ นโยบายและเหตุการณ์ที่จะเป็นผลสะท้อนถึงกองทัพ ผู้บังคับบัญชา และทหารทั่วไป ในการที่จะพิจารณาว่า ข่าวสารใดที่ควรและจำเป็นต้องแจ้งให้ทหารทราบนั้น ย่อมต้องอาศัยแนวนโยบายของผู้บังคับบัญชานั้นเป็นหลักเป็นเครื่องพิจารณา อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากแนวนโยบายของผู้บังคับบัญชาที่กำหนดแล้ว ผู้บังคับบัญชาจะต้องให้ทหารทั้งในที่ปกติและในสนามรบได้รับข้อมูลข่าวสาร และเรื่องราวต่าง ๆ ที่สมควรจะให้ทราบอยู่ตลอดเวลา ความรู้และข่าวสารที่ควรให้แก่ทหารมีดังนี้

๒.๑ ให้ทหารรู้ว่า เขาเป็นผู้แทนคนหนึ่งของกองทัพ อันเป็นสถาบันสำคัญของรัฐบาล

๒.๒ ความรับผิดชอบและพันธะในการรับราชการทหารที่พึงมี ตามระเบียบแบบธรรมเนียมของทหาร

๒.๓ ให้ซาบซึ้งในคุณค่าและเกียรติศักดิ์ของทหารแต่ละคน

๒.๔ ให้ประชาชนคนไทยมีความเชื่อถือ และมั่นใจในความเป็นคนไทยในตัวทหาร

๒.๕ ภารกิจของแต่ละกองทัพความร่วมมือระหว่างทหารและความสำคัญของชีวิตทหาร แต่ละคนนั้น เป็นส่วนประกอบสำคัญยิ่งต่อนโยบายและแผนป้องกันชาติ

๒.๖ ปัญหาและข้อขัดแย้งต่างๆ ภายในประเทศและระหว่างประเทศนั้น อาจเป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำของทหารได้ไม่ว่าจะอยู่ในหรือภายนอกประเทศ

๒.๗ ลัทธิและความมุ่งหมาย ตลอดจนวิธีการของคอมมิวนิสต์นั้น เป็นปฏิปักษ์ต่อหลักนิยมของฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตย

การให้ข่าวสารแก่ทหารนั้น จะต้องหาทางกระทำโดยทุก ๆ ทาง ที่จะให้

ทหารได้รับรู้โดยการจัดทำหนังสือพิมพ์สามแจกจ่าย จัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียง เคลื่อนที่หรือถ่ายทอดการกระจายเสียง และให้ข่าวโดยผ่านทางสถานีโทรทัศน์ของรัฐบาล ซึ่งในขั้นต้นนี้กองทัพก็ได้ใช้สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ เป็นกระบอกเสียงของทหารในอันที่จะเผยแพร่ภารกิจดังกล่าว

การให้ข่าวสารและความรู้แก่ประชาคม (PUBLIC RELATIONS) นโยบายที่จะเผยแพร่กิจการและผลการปฏิบัติงานตามหน้าที่ และที่ปฏิบัติต่อประชาชนอย่างกว้างขวางภายในขอบเขตการรักษาความลับของทางราชการ และความปลอดภัยของชาติ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและซาบซึ้งในหน้าที่ มั่นใจในสมรรถภาพ และนิยมเชื่อถือในผู้บังคับบัญชา และทหารทุกคน จนพร้อมที่จะให้การสนับสนุนแก่กองทัพในทุกวิถีทาง

การโฆษณาเผยแพร่ข่าวสารในทางการประชาสัมพันธ์ ต้องทำอย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง และอยู่ในขอบเขตการรักษาความลับของทางราชการและไม่ทำให้ผู้ฟังหลงเข้าใจผิดแบบโฆษณาชวนเชื่อ แม้การกระทำดังกล่าวจะช่วยให้เกิดความพึงพอใจแก่ประชาชนก็ตาม แต่ละเหล่านี้จะไม่ก่อประชามติให้เกิดขึ้นกับประชาชนด้วยการโฆษณาให้หลงเชื่อด้วยวิธีใด ๆ ทั้งสิ้น เพียงการเสนอข่าวต่อประชาชนตามความเป็นจริงแล้วก็ให้ข่าวหรือการโฆษณานั้น ๆ เป็นผู้แจ้งความจริงแก่ประชาชนเอง เพราะความจริงมีอยู่แล้วว่า สิ่งที่ประชาชนจะเชื่อถือนั้นไม่ใช่เพียงเรื่องราวที่ได้ยินได้ฟังมา ประชาชนจะเชื่อเมื่อได้รู้ได้เห็นจากประสบการณ์ และสิ่งอันพึงประสงค์ที่หน่วยงานประชาสัมพันธ์ของกองทัพแต่ละแห่ง พึงปฏิบัติอย่างเสมอต้นเสมอปลายก็คือการเสนอความจริงเท่าที่เป็นอยู่ อย่าให้เป็นท่านเองคิดว่ากองทัพจะสำเร็จผลอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่า จะขายกองทัพให้กับประชาชน เพราะถ้าทำกองทัพให้ดีอยู่แล้ว เรื่องราวและประวัติของกองทัพก็ต้องดีด้วย แล้วประชาชนกับกองทัพก็ย่อมมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

การสัมพันธ์กับสื่อมวลชน (MASS MEDIA RELATIONS)

ปัจจุบันสื่อมวลชน อันมีทั้งหนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุกระจายเสียง และ วิทยุโทรทัศน์ ต่างก็มีบทบาทในการเสนอข่าว และเผยแพร่ข่าวไปสู่ประชาชนทุกระดับชั้นอย่างรวดเร็ว และการประชาสัมพันธ์ที่ถูกต้องตามวิธีการ แล้วก็ต้องอาศัยการเผยแพร่ข่าวและการสื่อข่าวเป็นหัวใจในการติดต่อและแพร่ข่าวสาร

ดังนั้น บรรดาสื่อมวลชน จึงมีความสำคัญต่อการประชาสัมพันธ์ เป็นอย่างยิ่ง หากหน่วยงานประชาสัมพันธ์ของทหารแต่ละเหล่าทัพสามารถจะสร้างความนิยมนับถือบรรดาสื่อมวลชนให้ร่วมมือในการเผยแพร่ข่าวสารไปสู่ประชาชน ได้ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจกันเป็นอย่างดีแล้ว บรรดาสื่อมวลชนก็จะ เป็นเสมือนสะพานที่ช่วยทอดจากหน่วยทหารไปสู่ประตูบ้านของประชาชน อันเป็นการช่วยให้การเผยแพร่ข่าวสาร เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างทหารกับประชาชนได้บรรลุถึงจุดหมายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

วิธีปฏิบัติต่อผู้แทนสื่อมวลชน การเชิญผู้แทนสำนักสื่อมวลชน เข้ามชมกิจการในหน่วยทหารหรือติดตามประจำอยู่กับหน่วยทหารที่ปฏิบัติการในสนามนั้น นับเป็นการโฆษณาเผยแพร่ทางการประชาสัมพันธ์ที่ดีวิธีหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อผู้แทนสำนักสื่อมวลชนได้มีโอกาสนพปะกับผู้บังคับบัญชาของหน่วยอื่น เป็นทางเสริมสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน และเป็นการให้พบเห็นการปฏิบัติการต่าง ๆ ของหน่วยแล้วนำสิ่งที่ได้รู้ได้เห็นนั้นไปเผยแพร่สู่ประชาชน จึงกำหนดวิธีปฏิบัติต่อผู้แทนสื่อมวลชนไว้ดังนี้

๑. หน่วยที่มีอำนาจหน้าที่โฆษณาแถลงข่าวได้ ย่อมจะเชิญผู้แทนสำนักสื่อมวลชน เข้า เข้ามชมกิจการและการปฏิบัติของหน่วยได้ โดยให้ชมและให้ข่าวเฉพาะสิ่งที่ควรเปิดเผยและที่ประชาชนควรต้องรู้ในการเชิญดังกล่าวนี้ ต้องตรวจสอบผู้แทนสำนักสื่อมวลชน แต่ละคนให้รู้ว่ามีใครบ้างที่เป็นผู้มีพฤติกรรมไม่น่าไว้วางใจในต่อความปลอดภัยของชาติ

๒. เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อื่นที่ไม่ได้รับเชิญปะปนมากับ ผู้แทนสำนักสื่อมวลชนให้หน่วยเชิญจัดทำ และให้ผู้รับเชิญระดับเครื่องหมายเพื่อแสดงให้ทราบ

เป็นผู้รับเชิญ ซึ่งเป็นการช่วยให้สะดวกแก่การควบคุมและให้การรับรอง กับให้มีสมุดชื่อผู้แทนฯ เหล่านั้นไว้เป็นหลักฐาน แต่เพื่อให้เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจ สมุดหลักฐาน นั้นควรเป็นแบบสมุดเย็บมิด ถ้าเห็นเป็นการสมควรก็ขอให้ผู้แทนสำนัก สื่อมวลชน บันทึกความคิดเห็นในการเยี่ยมชมกิจการครั้งนั้น ๆ ไว้เพื่อประกอบการ ตรวจสอบประชาชาติ

๓. สำนักสื่อมวลชนอาจขอส่งผู้แทนร่วมประจำอยู่กับหน่วยทหารที่ปฏิบัติการ ในสนาม เพื่อความรวดเร็ว และแน่นอนในการเสนอข่าวต่อประชาชน ในกรณีเช่นนี้ให้ ปฏิบัติดังนี้

๓.๑ เสนอคำขอของสำนักสื่อมวลชนต่อสำนักงานเลขาธิการของแต่ละ เหล่าทัพ เพื่อพิจารณานำเรียนผู้บัญชาการทหารของแต่ละเหล่าทัพพิจารณาอนุมัติ

๓.๒ ผู้แทนสื่อมวลชนที่ได้รับอนุมัติให้ติดตามประจำกับหน่วยทหารปฏิบัติ การในสนาม จะต้องไม่มีพันธะใดๆ ต่อทางราชการทั้งสิ้น และให้แต่งกายคล้ายเครื่อง แบบทหารที่ปฏิบัติการสนาม แต่ไม่ให้มีเครื่องหมายยศและสังกัด กับให้มีปลอกแขนผ้า สวมที่แขนซ้าย เพื่อแสดงให้รู้ว่าเป็นผู้แทนสำนักสื่อมวลชน บนปลอกแขนนั้น ให้มีข้อความบอกชื่อสำนักงานสื่อมวลชนอ่านได้ชัดเจนได้ด้วย

๓.๓ ผู้แทนสำนักสื่อมวลชนที่ติดตามไปกับหน่วยทหารต้องประพฤติปฏิบัติตน เช่นเดียวกับทหารโดยอยู่ในบังคับบัญชาหน่วยนั้น ๆ ทุกประการ การขัดขืนไม่ปฏิบัติตาม คำสั่งในสนามย่อมต้องถูกนำตัวขึ้นศาลทหารเช่นเดียวกับทหารทุกประการ

๓.๔ ผู้แทนสำนักสื่อมวลชนจะได้รับอนุญาตให้ใช้สื่ออำนวยความสะดวก บางอย่างที่จำเป็น ต้องเสียค่าใช้จ่ายก็ให้ผู้แทนสื่อมวลชนจ่ายด้วยทุนทรัพย์ของตนเอง

๓.๕ ผู้แทนสำนักสื่อมวลชนที่ติดตามประจำอยู่กับหน่วยทหารต้องยอมรับ นับถือและปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งอนุสัญญากรุงเจนีวา ๔ ฉบับ ที่ลงนาม ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๒ ทุกประการ

๓.๖ ให้ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารที่มีผู้แทนสำนักสื่อมวลชนร่วมอยู่กับหน่วย ให้การบริการเกี่ยวกับที่ทำงาน ที่พัก อาหาร เครื่องแต่งกาย และการรักษาพยาบาล ตามความจำเป็นแก่ผู้แทนสำนักสื่อมวลชน

๓.๗ ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารมีสิทธิที่จะไม่ยอมให้ผู้แทนสำนักสื่อมวลชน
ร่วมอยู่ในหน่วยอีกต่อไป เมื่อเห็นว่าบุคคลผู้นั้นมีการประพฤติที่จะก่อให้เกิดความไม่
เรียบร้อยและเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของหน่วย ในกรณีดังกล่าวนี้เมื่อได้ปฏิบัติ
ไปอย่างใดแล้ว ให้รายงานต่อกองทัพลำดับสำนักงานเลขาธิการกองทัพบก เพื่อทราบ

๓.๘ ผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารจะต้องตรวจข่าวที่ผู้แทนสำนักสื่อมวลชน
จะส่งไปยังสำนักงานเพื่อเผยแพร่ก่อนทุกครั้ง

๓.๙ ให้ผู้แทนสำนักสื่อมวลชนใช้เครื่องมือสื่อสารของทางราชการทหาร
เพื่อประโยชน์ในการส่งข่าวสารได้ เมื่อไม่เป็นอุปสรรคต่อการใช้เครื่องมือดังกล่าว
ในการปฏิบัติทางการทหาร

เพื่อจะศึกษาถึงลักษณะของข่าวทหาร ผู้วิจัยยังได้นำแนวคิดเรื่องกลไกทาง
อุดมการณ์ของรัฐ (Ideological State Apparatus) ของ Louis
Althusser และแนวคิดเรื่อง ทฤษฎีการครอบงำของสื่อมวลชน (Hegemony) มา
ช่วยในการวิจัยเพื่อหาคำตอบที่ว่า ทหารได้สอดแทรกอะไรไว้ในเนื้อหาของข่าวทหาร
เพื่อรักษาอุดมการณ์ของทหารบ้าง ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

ทฤษฎีการครอบงำของสื่อมวลชน (Hegemony)

แนวความคิดเรื่องการครอบงำ (hegemony) ปรากฏขึ้นครั้งแรกใน
งานของ แกรมสกี (Gramsci, 1971) ในปี ๑๙๒๑ ในหนังสือซึ่ง Notes On the
Southern Question ซึ่งได้กล่าวถึงแนวความคิดนี้ ในลักษณะที่เน้นถึงการ
ครอบงำของชนชั้นกรรมาชีพ (hegemony of the proletariat) ว่า จะเป็น
ไปได้ถ้าสามารถสร้างระบบพันธมิตร ที่สามารถจัดการให้ประชากรผู้ใช้แรงงานส่วน
ใหญ่ต่อต้านลัทธิทุนนิยม โดยก่อนหน้านั้น แกรมสกี ให้ความสำคัญกับการเป็นพันธมิตรกับ
ชาวนา ซึ่งจะเห็นได้จากบทความชื่อ Workers and Peasants ที่เขาเขียนและยืนยัน

ถึงบทบาทของชาวนาในการปฏิบัติของชนชั้นกรรมาชีพ แต่ต่อมาแกรมซี ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดนี้ว่า ไม่ใช่ยุทธศาสตร์ของชนชั้นกรรมาชีพอีกต่อไป โดยหันไปใช้กับชนชั้นผู้ปกครอง ในลักษณะรวม ๆ ว่า ชนชั้นหนึ่งๆ จะต้องตกอยู่ภายใต้การมีอำนาจเหนือใน ๓ ลักษณะ คือ การมีอำนาจเหนือ (dominant) และการปกครอง คือชนชั้นผู้ปกครองจะปกครองกลุ่มที่เป็นพันธมิตร และใช้อำนาจกับกลุ่มที่เป็นศัตรู แกรมซี (Gramsci, 1971) ซึ่งแนวทางของกลุ่มที่เป็นพันธมิตรนี้ ก็คือ การครอบงำนั่นเอง

การครอบงำ (hegemony) อาจแบ่งได้ออกเป็น ๓ แนวทางความคิด คือ อัดัมสัน (Adamson, 1980)

- หลักการยินยอมระบบการเมืองที่เป็นอยู่ในสังคม ชนชั้นผู้ปกครองชนชั้นผู้ใช้แรงงาน (การครอบงำ) ซึ่งไม่เหมือนกัน แนวความคิดเรื่อง การมีอำนาจเหนือ (domination) อันหมายถึงการผูกขาดเครื่องมือ ความรุนแรง และบทบาทต่อเนื่องในฐานะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททุกชนิด โดย แกรมซี ได้เพิ่มเติมว่า มีเพียงแต่รัฐที่อ่อนแอเท่านั้น ที่จะต้องพึ่งพาการใช้กำลังในการมีอิทธิพลเหนือ แต่สำหรับรัฐที่เข้มแข็งจะปกครองโดยการครอบงำ (hegemony)

- การร่วมมือทางเศรษฐกิจ เป็นจิตสำนึกของชนชั้นทั้งด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม กล่าวคือ แกรมซี แบ่งสังคมออกเป็น ๓ ชนชั้นใหญ่ ๆ คือ ชนชั้นปกครอง ชนชั้นต่ำที่ถูกกดขี่ และชนชั้นกลาง ชนชั้นกลางจะมีมาตรการ ๓ ชนิด ต่อชนชั้นที่เหลือ คือ จะกดขี่ชนชั้นต่ำแต่ปกครองบรรดาชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นพันธมิตร การครอบงำ จึงไม่ใช่เป็นเรื่องพันธมิตรระหว่างชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของการร่วมมือกันทุกด้านทั้งเศรษฐกิจ การเมือง จริยธรรม อุดมการณ์เป็นสิ่งสำคัญในฐานะที่เป็นรูปลักษณะของการแสดงออก รวมทั้งวิธีการที่ทำให้เกิดความหมายและกลไกของอุดมการณ์ก็สามารถทำให้เกิดการยอมรับปฏิบัติตาม ดังนั้น การต่อสู้ระหว่างชนชั้น จึงขึ้นกับอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มว่า อุดมการณ์ใดจะได้รับการยอมรับในส่วนสืบทอดชนได้เข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะ เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกของผู้รับสาร ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่า เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกของผู้รับสารซึ่งอาจจะเรียก

ได้ว่า เป็นเครื่องมือของสื่อทางอุดมการณ์ก็ได้ เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่
อุดมการณ์นั้น ๆ อันจะนำไปสู่การปกครอง หรือควบคุมได้ง่ายขึ้น

ในเมื่ออุดมการณ์มีความสำคัญในการครอบงำ การพิจารณาถึงความหมาย
และหน้าที่ก็จะทำให้เข้าใจมากขึ้น

ความหมายของอุดมการณ์ตามความคิดของมาร์กซ์ (Marx) ประกอบด้วย
๓ ลักษณะ คือ ซัมเมอร์ (Summer, 1983)

๑) อุดมการณ์หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่รวมเอาความรู้สึก (sentiments)
ภาพที่มองเห็น (illusions) วิธีการคิด (modes of thought) วิชาทัศน์
(views of life) ความคิดและหลักการต่าง ๆ

๒) มาร์กซ์ เห็นว่าอุดมการณ์หลักของสังคม เป็นอุดมการณ์ของชนชั้น
ผู้ปกครอง

๓) ชนชั้นทางอุดมการณ์ หรือนักอุดมการณ์ของสังคมสมัยใหม่ หมายถึงกลุ่ม
นักกฎหมาย นักการเมือง นักบวช นักปรัชญา และนักวิชาการ ซึ่งจะเป็นผู้ผลิตระบบ
ความคิดที่นำมาใช้ตัดสินความสัมพันธ์ในสังคม อันเป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการ
ครอบงำของชนชั้นผู้ปกครอง

หน้าที่โดยทั่วไปของอุดมการณ์ (กาญจนา แก้วเทพ, 2529)

- สร้างความชอบธรรมให้แก่สังคม หรือกลุ่มที่ยึดถืออุดมการณ์นั้นหน้าที่
ดังกล่าวนี้ เรามองเห็นได้ง่าย การสร้างความชอบธรรมทำได้ด้วยการอ้างอิงว่า
สังคมนั้น กลุ่มนั้น ยังอยู่กับหลักการ คุณค่าต่าง ๆ ที่ยอมรับกัน

- ตอกย้ำหลักเรื่องกฎของสังคมหรือกฎของกลุ่ม เพื่อมิให้เกิดข้อกังขา
ตั้งคำถามโต้แย้งได้มากนัก เช่น หลักเรื่องโครงการสวรรค์ เสรีภาพความเป็นธรรม
ความมั่นคงของชาติ วินัยหลัก

- เป็นการพูด (discourse) ที่มีระบบระเบียบ มีการตลกขำหลัก การบางอย่างแน่นอน เต็มขาด ตายตัว มีผลต่อการที่ขนาดความคิดและความรู้สึก และการประพฤติตัวของคน ในบางครั้ง อุดมการณ์อาจจะมีแบบจำลองเอาไว้ตอบคำถาม ingsหลาย

- เป็นการพูด (discourse) ที่มีลักษณะทางศีลธรรม ใช้หลัก "ควร" เป็นเครื่องชี้ว่า เราควรจะทำอะไร และไม่ควรจะทำอะไร

- มีลักษณะวิวาทะ (polemic) กับฝ่ายตรงข้าม

- เป็นตัวให้คำอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

อุดมการณ์เป็นได้ทั้งรูปธรรม และนามธรรมเกิดขึ้น โดยการคิดค้นที่ต้องการสร้าง และอธิบายความหมายของมนุษย์ จากความหมายของมากซ์ โดยเฉพาะ ประการสุดท้ายก็ตรงกับคำอธิบายของ ซิมเมอร์ (1979 : 23) ที่ว่า ถ้าอุดมการณ์ มีเพื่อคงไว้ซึ่งการครอบงำของชนชั้นปกครอง ดังนั้น จึงเป็นเรื่องจริงที่ว่ารูปแบบ และบริบทของอุดมการณ์ ก็มีไว้เพื่อทำหน้าที่ และเน้นบทบาทเดียวกัน

แกรมซี ยังได้แสดงความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์และแนวความคิด เรื่องการครอบงำ ซึ่งได้รับอิทธิพลจาก เลนิน (Lenin) และ ลูแครก (Lukrac) โดย ลูแครก ได้เห็นว่าชนชั้นกลาง ได้รับความยินยอมพร้อมใจของสังคมในการปกครอง ซึ่ง แกรมซี ได้รับเอาแนวความคิดนี้ และรวมเข้าไว้กับการเน้นบทบาทของปัญญาชนที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ปกครองให้กลายเป็นความคิดโดยทั่วไป (common sense) ของสังคม แมคเคลแลน (McKellan, 1986)

การครอบงำ ทำได้โดยการรักษาไว้ซึ่งชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครอง ให้อยู่ใน โครงสร้างหลัก (superstructures) ของสังคม โดยอาศัยอุดมการณ์ที่ทำให้เกิด การครอบงำ คือ การอธิบายความเป็นจริง หรือให้คำจำกัดความความเป็นจริงใน ลักษณะที่สอดคล้องกับผู้ปกครอง ในลักษณะนี้ อุดมการณ์จะเป็นเกราะของการเป็นสังคม

และสงวนรักษาไว้ซึ่งความเป็นหนึ่งเดียวกันทางความคิด การครอบงำทางอุดมการณ์ จะทำได้ โดยอาศัยอุดมการณ์ที่มีอยู่ ซึ่งทำไม่ได้โดยอาศัยชนชั้นผู้ปกครองเพียงลำพัง ต้องอาศัยการร่วมมือของกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ โดยการครอบงำจะทำสำเร็จได้โดยหน่วย ของโครงสร้างหลัก (superstructures) ต่างๆ เช่น ครอบครัวย ระบบการศึกษา โบสถ์ สื่อมวลชนและสถาบันทางวัฒนธรรม เช่นเดียวกับฝ่ายใช้กำลังบังคับของรัฐ คือ กฎหมายตำรวจ กองทัพ สลัว (Hall, 1971)

อย่างไรก็ตาม การครอบงำไม่ใช่สิ่งซึ่งยาวร เกิดขึ้นได้ต้องมีโครงสร้าง มีขั้นขึ้นมาเพื่อชนชั้นรอง ๆ งามซึ่งแกร่ง หรือไม่มีการจัดระเบียบ และนำเสนออย่าง เพียงพอ ก็จะทำให้เกิดการครอบงำขึ้น เป็นเครื่องมือในการบังคับการอยู่ใต้อำนาจ ต่อไป เช่น สหภาพการค้าแม้จะรวมตัวกันปกป้องตนเอง แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องระบบ ที่เป็นอยู่ อย่างไรก็ตาม สำหรับ แกรมซี ไม่ได้ให้ความหมายว่า ชนชั้นได้ปกครองจะ ห้ามเข้าไปในวัฒนธรรมของการครอบงำ แต่การผสมผสานที่ประสบความสำเร็จ ระหว่างการครอบงำ และชนชั้นได้ปกครองและวัฒนธรรมของเขา ส่วนประกอบนี้ แกรมซี เรียกว่า เป็นความเท่าเทียมที่ไม่มั่นคง (unstable equilibrium) ซึ่งเป็นสภาพหนึ่งของการต่อสู้ทางชนชั้นที่ไม่เคยหมดไปแต่จะมีมากหรือน้อย เท่านั้น

โดยทั่วไป การครอบงำ ประสบผลในการสร้างความเท่าเทียมบางประการ (certain equilibrium) ในการต่อสู้ทางชนชั้น เพื่อว่าไม่ให้เกิดการล้มล้างพื้นฐานรากฐานที่มีอยู่ และให้เกิดความยินยอม และชอบธรรมแก่ผู้ปกครองในอีกลักษณะหนึ่ง กลุ่มอิทธิพลร่วมมือกับผลประโยชน์โดยทั่วไปของกลุ่มรอง ๆ เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการฟอร์มตัวของความเท่าเทียมที่ไม่มั่นคงระหว่างผลประโยชน์ของกลุ่มหลัก และกลุ่มรอง เท่าเทียมในลักษณะผลประโยชน์ของกลุ่มหลัก เปิดเผยในบางประเด็น การร่วมมือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในลักษณะที่ผัน ๆ ผิดเถิน แกรมซี (Gramsci, 1971)

วิธีการในการครอบงำ มูฟเฟ (Mouffe, 1979) ตามความคิดของแกรมซี

๑) การครอบงำโดยการดุดกเปลี่ยนทีละน้อย (Transformation) เป็นการครอบงำแบบทีละน้อย แต่ต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่ทำให้มวลชนรวมตัวเข้าด้วยกัน ซึ่งผลประโยชน์ในลักษณะที่ไม่ให้ผู้ใดปกครองต่อต้าน ถึงแม้จะมีความเป็นเอกฉันท์ยินยอมพร้อมใจ แต่ก็เป็นไปได้อย่างเฉื่อยช้า

๒) การครอบงำอย่างแผ้วถาง (Expansive Hegemony) เป็นวิธีการสร้างให้ชนชั้นผู้น้อยยอมรับผลประโยชน์อย่างแท้จริงของชนชั้นส่วนใหญ่

ในแบบจำลองเชิงการครอบงำนี้ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือให้กับสถาบันทางสังคมอื่น ๆ อีสาระ จึงถูกจำกัดอยู่ในระดับหนึ่ง สื่อมวลชนจะต้องสร้างเนื้อหาให้สอดคล้องกับทัศนคติและผลประโยชน์ของผู้ปกครอง ผลที่ตามมาคือ ชุมชนนั้นถูกควบคุมจากเบื้องบน หรืออาศัยสื่อจากภายนอกแทน ดังนั้น สื่อเป็นเครื่องมือที่ถูกจัดระบบแล้วด้านเทคนิค เศรษฐกิจ และสังคมเพื่อการผลิตสาร, สัญลักษณ์ซึ่งถูกจัดการในภาษาที่ซับซ้อนซึ่งเป็นสินค้า สัญลักษณ์ การผลิตสาร สัญลักษณ์ ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้โดยปราศจากภาษา ซึ่งประกอบด้วยระบบสัญลักษณ์ และความหมายที่ถูกอธิบายเป็นระบบที่แปลเหตุการณ์จริง ระบบสัญลักษณ์ คือการใส่รหัส (encoding) โดยการเลือกรหัส มักจะเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับ และอาจจะเป็นการขี้ยา หรือซ้ำอุดมการณ์หลักที่มีอิทธิพล ซึ่งบางทีอาจเป็นกระบวนการที่ตั้งใจ และถูกปกคลุม โดยการแทรกแซงของอุดมการณ์วิชาชีพ เป็นการใส่รหัสที่เตรียมไว้แล้วนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งการยินยอมจากผู้รับเพื่อความชอบธรรม ซึ่งทำให้ประเด็นในการอธิบาย (identification) และการอ่านเหตุการณ์ที่อ้างถึง นั้น มีพลังและน่าเชื่อถือ (decoding) ซึ่งก็แน่นอนว่า แต่ละคนมีประสบการณ์ และความรู้ไม่เหมือนกัน การถอดรหัส จะให้เหมือนกันหมด ทำได้ยาก แต่ผู้ปกครองก็มักจะวางกรอบความคิดหลักให้อยู่แล้ว

การครอบงำเกิดขึ้น และใช้ได้ดีเมื่อกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองไม่เพียงแต่จะมีอำนาจเหนือ แต่ยังสามารถนำ (direct/lead) มีอำนาจในการบังคับ และจัดการ

(coerce & organize) เพื่อสั่งการและให้ได้มา ซึ่งความยินยอมพร้อมใจของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ดังนั้น การครอบงำจึงขึ้นกับทั้งการใช้กำลังบังคับ และความยินยอมพร้อมใจ ซึ่งสำหรับ ทุนนิยม เสรีนิยม การยินยอม หรือเห็นพ้องต้องกันสำคัญกว่า และมาก่อนการใช้กำลังบังคับ

อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านสื่ออื่น จะใช้วิธีการบังคับขู่เข็ญตลอดไม่ได้ ต้องอาศัยการยินยอมพร้อมใจจากประชาชนด้วย ดังนั้น เพื่อสร้างสภาวะการครอบงำอำนาจของชนชั้นครอบงำให้คงอยู่ต่อไป จึงต้องปรับจุดยืนของชนชั้นครอบงำให้ประนีประนอมผลประโยชน์เรื่องรอง ๆ เพื่อรักษาพันธมิตร โดยเปิดช่องประเด็นเป้าหมายแห่งชาติ โดยที่ผลประโยชน์ของกลุ่มไม่กระทบกระทั่งกัน สรุปลักษณะการอุดมการณ์ซึ่งอยู่ในสถาบันต่าง ๆ รวมทั้งสื่อมวลชน เป็นเครื่องมือชนชั้นครอบงำใช้ เพื่อแสดงให้ประชาชนเห็นว่า ตนกำลังทำหน้าที่แทนส่วนรวม เพื่อเรียกร้องการยอมรับ และสนับสนุนจากประชาชนอื่นจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาอำนาจของตนเอง

จากแนวคิดเรื่องการครอบงำของสื่อมวลชน หรือการครอบงำความเป็นเจ้า (hegemony) ของ แกรมมี่ ที่กล่าวมาทั้งหมด เราสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์ข่าวทหารจากสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕" นี้ได้โดยนำมาใช้อธิบายว่าในฐานะที่ทหารเป็นชนชั้นปกครองที่มีอุดมการณ์หลักของสังคมไทย คือ อุดมการณ์ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทหารจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสถานะในการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (ideological hegemony) ซึ่งทหารจะต้องพยายามให้อุดมการณ์ของทหารยอมรับโดยผ่านทางสื่อมวลชน ซึ่งก็คือถ่ายทอดโดยผ่านทางข่าวทหารจากสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ เพราะทหารมีสถานีวิทยุโทรทัศน์เป็นของตนเอง ซึ่งจะทำหน้าที่รักษาสภาวะการครอบงำอำนาจและความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ของทหาร โดยลักษณะดังกล่าวทหารจะไม่ถูกระงับกว่าตนกำลังใช้กำลังกดขี่ (coercion) ประชาชนอยู่

แนวคิดเรื่องกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ

(IDEOLOGICAL STATE APPARATUS)

หลุยส์ อัลธุสซัวร์ (Louis Althusser, 1918) จัดเป็นนักมาร์กซิสต์ชาวฝรั่งเศสคนหนึ่งในกลุ่มโครงสร้างนิยม (structuralist) ที่ให้ความสนใจศึกษาเรื่องของรัฐและมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ความพยายามของรัฐ ในการทำให้ความขัดแย้งทางชนชั้นที่เกิดขึ้นไม่มีพิษสง หรือเป็นอันตรายต่อโครงสร้างหลักของสังคมนิยม และศึกษาบทบาทของรัฐในการจรรโลงสังคมนิยมให้ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง แนวคิดหลักของอัลธุสซัวร์ จึงเน้นที่บทบาทของอุดมการณ์ในกระบวนการผลิตขั้นใหม่ของสังคม โดยเฉพาะกระบวนการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิต (reproduction of the relations of production) เพื่อให้เกิด "การยอมรับ" อุดมการณ์หลักที่ครอบงำสังคม

อัลธุสซัวร์ได้ขยายความคิดของมาร์กที่ว่า "แม้แต่เด็ก ๆ ก็ยังรู้ว่า ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ขาดการผลิตซ้ำของเงื่อนไขทางการผลิตแล้ว การก่อตัว ของสังคมนั้น ๆ ย่อมไม่อาจจะมีชีวิตยืนยาวต่อไปได้" หลุยส์ อัลธุสซัวร์ (Louis Althusser, 1918) โดยเขาเห็นว่า การผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงานของอุดมการณ์ ในสังคมทุกแห่งจะต้องมีการสร้างเงื่อนไขทางการผลิต (conditions of production) ขึ้นมาใหม่เสมอ เพื่อให้การผลิติดังนั้นคงอยู่ได้

ในกระบวนการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตขั้น อัลธุสซัวร์ เชื่อว่าเป็น การทำให้อุดมการณ์ดำรงอยู่ได้ และการคงอยู่ของอุดมการณ์นั้น สืบเนื่องมาจากการกระทำของสิ่งที่เรียกว่า "กลไกทางอุดมการณ์" (ideological apparatus) กลไกทางอุดมการณ์จะทำหน้าที่สืบทอดระบบสังคม โดยกำหนดกรอบพฤติกรรมความเชื่อของประชาชนในสังคม และทำให้ปัจเจกบุคคลรู้สึกเต็มใจ ที่จะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ เพราะการกระทำเช่นนั้น จะทำให้พวกเขาสามารถดำรงตนอยู่ได้

ในสังคม คาร์นอย (Carnoy, 1984) ตั้งขึ้น "ปัจเจกบุคคลจึงไม่ได้มีเจตนาที่
เป็นอิสระ หากตกอยู่ใต้อำนาจของอุดมการณ์ประชาชนที่เป็นพลเมืองดี จึงเป็นผู้เชื่อถ้อย
ยึดมั่นในอุดมการณ์นั้นอย่างเคร่งครัด ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้เนื้อหาของมัน"
(ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2531 : 60)

ในขณะที่มีการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตอยู่นั้น ในอีกด้านหนึ่งสังคม
ทุนนิยมต้องอาศัยการผลิตซ้ำกำลังแรงงานและทักษะการผลิต (reproduction of
the division of labour and skills) ซึ่งหมายถึง การตอบแทนทางวัตถุ
ให้กำลังแรงงานผลิตซ้ำตัวเองได้ และในขณะเดียวกัน ก็ยังเป็นการผลิตซ้ำเพื่อให้
แรงงานมีขีดความสามารถถึงระดับหนึ่ง ที่จะทำการผลิตต่อไปได้ อัลลันซ์ (2529
: 36) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงการผลิตซ้ำกำลังแรงงานในสังคมทุนนิยมว่า

...กระบวนการผลิตซ้ำในแง่ขีดความสามารถของแรงงาน มีแนวโน้มที่
จะไม่กระทำอยู่ "ภายใน" ตัวกระบวนการผลิตเอง (เช่น การฝึกฝนวิชาชีพกันเอง
ภายในโรงงานช่างฝีมือแบบสมัยก่อน) แต่มักจะมากระทำ "ภายนอก" กระบวน
การผลิต เช่น ผ่านระบบการศึกษาแบบทุนนิยมหรือผ่านสถาบันอื่น ๆ

หันกลับมาพิจารณา ในส่วนของการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตอีกครั้ง
หนึ่ง แท้จริงแล้วแนวคิดดังกล่าวของอัลลันซ์ ก็คือสิ่งเดียวกับการครองความเป็นเจ้า
(hegemony) ในทัศนะของแกรมมี่ จะเห็นได้ว่า แนวคิดของเขาให้ความสำคัญกับ
โครงสร้างส่วนบนเช่นเดียวกัน แต่สำหรับอัลลันซ์แล้ว เขาให้ความสำคัญกับบทบาท
ของรัฐในกระบวนการผลิตมากกว่าความคิดของแกรมมี่ รัฐในทัศนะของอัลลันซ์ จะ
ต้องมีความสัมพันธ์กับอิทธิพลของการผลิตซ้ำระบบการผลิต ทั้งในส่วนของการผลิตซ้ำ
กำลังแรงงาน (ซึ่งแกรมมี่มิได้กล่าวไว้) และในส่วนของการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทาง
การผลิต คาร์นอย (Carnoy, 1984) อย่างไรก็ตามอัลลันซ์ก็เห็นด้วยกับแกรมมี่
ว่าการใช้กำลังปราบปรามเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้ชนชั้นปกครองสามารถ
ยืนหยัดอยู่ได้ ต้องอาศัยการประสานงานกัน กับกลไกทางอุดมการณ์ โดยเขากล่าวว่า

...อุดมการณ์ของชนชั้นปกครอง จึงไม่เคยกลายเป็น "อุดมการณ์ (หลัก) ปกครอง" ได้เพียงเพราะ "โองการของพระเจ้าเป็นเจ้า" หรือเพียงเพราะ "การยึดอำนาจรัฐ" มาเป็นฝ่ายตนเท่านั้น หากทว่า มันจะดำเนินการได้ก็โดยการติดตั้งกลไกของทางอุดมการณ์ของรัฐ เพื่อให้อุดมการณ์ได้ลงมือปฏิบัติการ และเพื่อจะดำเนินการให้ตัวมันเองกลายเป็นอุดมการณ์ (หลัก) ปกครองไปเสีย..... (อัลธูซเซอร์ 2529 : 98)

ด้วยเหตุนี้ อัลธูซเซอร์จึงได้แบ่งบทบาทของรัฐ ในการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็น ๓ ลักษณะคือ กลไกด้านการปราบปรามกดขี่ของรัฐ (repressive state apparatuses) ซึ่งมีความสอดคล้องกับทักษะของกรรมวิธีเรื่องการบังคับกดขี่ (coercion) ในรัฐและแนวคิดกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ (ideological state apparatus) ซึ่งเชื่อมโยงได้กับทักษะเรื่องประชาสังคม (civil society) ที่กรรมวิธีได้เสนอไว้ โบครอค (Bocock, 1986)

ในขณะที่กลไกด้านการปราบปรามของรัฐ เช่น รัฐบาล ฝ่ายบริหาร กองทัพ ตำรวจ ศาล คุก ฯลฯ ทำหน้าที่หลักโดยใช้ความรุนแรง และกลไกด้านอุดมการณ์ของรัฐ คือ ศาสนา โรงเรียน ครอบครัว กฎหมาย การเมือง สหภาพแรงงาน การสื่อสาร และวัฒนธรรม ทำงานโดยใช้อุดมการณ์นั้น ความแตกต่างอีกประการหนึ่งให้เห็นเด่นชัดของกลไกทั้งสองก็คือ "การที่กลไกของรัฐด้านอุดมการณ์มีมากมายหลายด้าน และทำหน้าที่หลากหลาย และมีของเอกชนด้วยแต่กลไกของรัฐด้านการกดขี่ปราบปราม ทำหน้าที่เพียงด้านเดียว และเป็นเอกภาพและเป็นกลไกทางการ" (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2531)

นอกจากนี้ อัลธูซเซอร์ได้แสดงทักษะว่า ในความเป็นจริงแล้ว กลไกหนึ่ง ๆ จะต้องประกอบขึ้นด้วย การใช้การกดขี่ปราบปราม และการใช้อุดมการณ์ร่วมกันเสมอ เพียงแต่ว่าลักษณะใดจะถูกจัดเป็นด้านหลักหรือด้านรองเท่านั้น เช่น กองทัพมีการใช้

กำลังปราบปรามเป็นด้านหลัก ส่วนอุดมการณ์ เพื่อสร้างสามัคคีในหมู่คณะก็ถูกใช้
เป็นด้านรอง หรือในขณะทิวัด และโริงเรียน ภาพหน้าที่ผลิตสัญลักษณ์ทางอุดมการณ์
เป็นหลัก ก็ต้องมีการลงโทษ ชับไล่ และตัดเลือก อันเป็นลักษณะการปราบปราม
ปรากฏอยู่เป็นด้านรอง เป็นต้น ดังนั้น "ในความเป็นจริง กลไกทั้ง ๒ ด้าน ต่ำเนิน
งานควบคู่กันไปเสมอ ที่เราแยกมันออกเพียงเพื่อจะดูว่า อันไหนทำหน้าที่หลักกว่าอีก
อันหนึ่งเท่านั้น" (เกาญานา แก้วแก้ว, 2529) อย่างไรก็ดีตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้
เขาก็ยังเชื่อว่า "ไม่มีชนชั้นไหนสามารถยึดอำนาจรัฐไว้ได้เป็นเวลายาวนาน โดยมี
ได้ดำเนินการครอบงำ "เหนือ" และ "ภายใน" กลไกทางอุดมการณ์ของรัฐไปด้วย
พร้อม ๆ ในเวลาเดียวกัน"

ขณะเดียวกัน อัลธูซเซอร์ ก็ได้ตั้งข้อสังเกตอีกประการหนึ่งในประเด็นดังกล่าว
เพิ่มเติมว่า

...ชนชั้น (หรือพันธมิตรทางชนชั้น) ที่อยู่ในอำนาจจะไม่สามารถบัญญัติ
กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมาใช้ได้อย่างง่าย ๆ ในกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐเลย เช่นที่เคย
ทำได้ ในกลไกด้านการปราบปรามกดขี่ของรัฐ สาเหตุดังกล่าวมิใช่เพียงแต่สืบเนื่อง
มาจากข้อเท็จจริงที่ว่า ชนชั้นปกครองกลุ่มเดิม ได้ทำการยึดครองอาณาจักร ส่วนนี้
มาเป็นเวลายาวนานแล้วเท่านั้น แต่ยังอาจเนื่องมาจากแรงต่อต้านของชน ชั้นที่ถูก
กดขี่ ที่อาจจะหาหนทางและโอกาสที่จะแสดงการต่อต้านออกมา ไม่ว่าจะโดยการไว้
ความขัดแย้งที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน หรือโดยการไว้ฐานะที่เป็นฝ่าย ได้รับ
ชัยชนะของตนในสนามการต่อสู้ก็ตาม

เพราะฉะนั้น ความคิดของอัลธูซเซอร์จึงคล้ายคลึงกับของแกรมสกีเกือบทั้งหมด
ว่า กลไกของรัฐที่ไม่มีการครองความเป็นเจ้า ไม่สามารถทำให้รัฐดำรงอยู่ได้ยืนยาว
ด้วยเหตุนี้เองการต่อสู้ซึ่งอำนาจรัฐจึงไม่ควรใช้ความรุนแรง (violence) แต่ต้อง
อาศัยการพัฒนาอุดมการณ์ต่อต้าน (counterideology) ให้เกิดขึ้นในหมู่ชนชั้นชั้นล่าง
(subordinate classes) เพื่อทำลายการครองความเป็น เจ้าของชนชั้นปกครอง
และทำให้กลุ่มนี้ไม่สามารถปกครองสังคมได้อีกต่อไปในระยะยาว

การนำแนวคิดเรื่องกลไกทางอุดมการณ์ของรัฐ ของ หลุยส์ อัลธุสแซร์ มาเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์ข้าวทหารจากสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕" นี้ ผู้วิจัยใช้แนวความคิดดังกล่าวสนับสนุนและอธิบาย โดยอิงใช้หลักแนวคิดที่ว่า อุดมการณ์ของทหารได้รับการผลิตซ้ำแล้วซ้ำอีก ดังคำอธิบายของ อัลธุสแซร์ ถึงกระบวนการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางการทหารผลิตโดยในกระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์นั้น ข้าวทหารทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ เป็นองค์กรหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของทหารที่ทำหน้าที่เป็นกลไกทางอุดมการณ์ (Ideological state apparatus) ของรัฐ เพื่อให้การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ